

DŁUGI (1396) ai

comp i sup (91 + 4) naddłuższy.

sg m N długi, dłuższy, naddłuższy (143). ◇ G długiého, dłuższého (60); -ého (11), -(e)go (49). ◇ D długi(e)mu (1). ◇ A długi, dłuższy (293), długi(e)go (1). ◇ I długim, dłuższym (30), długi(e)m (2) *Mącz, GórnRozm*. ◇ L długim, dłuższym (25), długi(e)m (1) *KochZuz*. ◇ f N długą, dłuższą, naddłuższą (63), dług(a), dłuższ(a) (22). ◇ G długiěj, dłuższěj (34), długi (1); -ěj : -i *Mącz* (5 : 1); ~ -ěj (5), -(e)j (29). ◇ A długą, dłuższą, naddłuższą (78). ◇ I długą, dłuższą (49). ◇ L długi(e)j (35), długi (5) *ZapKóscier, LibMal* (4). ◇ n N długié, dłuższé (44); -é (4) *GrzepGeom, Oczko, KochFr, OrzJan*, -e (1) *JanNKar*, -(e) (39). ◇ G długiého, dłuższého (53); -ého (6), -ego (2), -(e)go (45); -ého *OrzJan, SarnStat* (2), *KochFragJan*; -ego *JanNKar*; -ého: -ego *OpecŻyw* (2 : 1). ◇ D długiému (1), dłuższ(e)mu (1). ◇ A długié, dłuższé (45); -é (2), -(e) (43). ◇ I długim, dłuższym (21), długiem (5); -im *GlabGad, DiarDop, GroicPorz* (2), *RejWiz, BielKron* (2), *HistLan, Strum, ModrzBaz, SkarJedn, SkarŻyw* (2), *CzechEp, Calep, LatHar, SarnStat, SkarKazSej*; -em *FalZioł* (2), *GórnDworz, KochFr*; -im : -em *Mącz* (3 : 1); ~ -em (1), -(e)m (4). ◇ L długim (38), długiem (4); -em *OpecŻyw, OrzQuin*; -im : -em *FalZioł* (1 : 1), *Mącz* (2 : 1); ~ -em (2), -(e)m (2). ◇ pl N subst długié, dłuższé (70), dłuższy (1) *FalZioł*; ~ -é (3), -(e) (67). ◇ G długich, dłuższych (39). ◇ D długim (4), długi(e)m (1); -im *Diar, KochFrag, WujNT*; -im : -(e)m *FalZioł* (1 : 1). A subst długié, dłuższé (135); -é (7), -e (3), -(e) (125); -é *MurzNT* (2), *SarnStat* (2), *GrzepGeom, też SienLek*; -e *Oczko, KochFr*; -é : -e *KochPs* (1 : 1). ◇ I długimi, dłuższymi (22), długi(e)mi, dłuższ(e)mi (21); -imi *GlabGad, KrowObr* (2), *BielKron* (4), *Prot, SienLek, KochMon, CzechRozm, KochPs, SkarŻyw, StryjKron* (2), *CzechEp* (3), *Phil, SkarKaz*; -(e)mi *FalZioł, Diar* (2), *LubPs, Leop, BibRadz* (4), *Mącz* (3), *SarnUzn, GórnDworz, RejZwierc, BielSpr* (2), *BudBib, NiemObr*; -imi : -(e)mi *BibRadz* (1 : 2). ◇ L długich (47). ◇ L sg n skostn na dłudze (1) *PaxLiz D4*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. O stosunku przestrzennym (403) :

a. Mający wymiar liniowy oceniany jako duży; *longus, prolixus Mącz, Calag, Calep, Cn; praelongus, spatiosus Mącz, Cn; porrectus Mącz; perlongus Calep; longinquus, perpetuus, procerus, productus, proiectus, promissus Cn* (220) : *BierEz N3; OpecŻyw 122v; PatKaz III 121 v; Capillatus qui longos habet capillos, Który długiye włofy ma. Murm 49; Wielbłąd iefth zwierzę szpetne/ garbate/ zdługą łziją FalZioł IV 7a, I 37d, 87c, 114a, IV 33a, 40a (21); BielŻyw 132; Ręka długa z palczami krotkimi á miąłfzimi, znamionuie głupiego GlabGad Pv, C4, M7, N8, O2v, P2 (13); MiechGlab 11; LibMal 1547/128, 1549/149, 1552/171; Gdi łie to sftáło kazał on fąd ná káncuchu bárzo długim wwiązać HistAl M5v, N4v; GroicPorz kvv; KrowObr 130v; RejWiz 46; Abowiem ná odzieniu długim kthore miał ná łobie/ był włfyfthek okrąg źiemie [In veste enim poderis ... totus erat orbis terrarum] Leop Sap 18/24; RejFig Dd2; LAKon iedęn zacny człek/ długą brodę nośił RejZwierz 28, 28; WyprKr 94, 113v; źimie [Laponowie] chodzą w kózuchách długich dla wielkiego źimná. BielKron 294v; Słowacy/ [...] łzli aż do długich murow gdzie zową Peloponezu BielKron 338v; rybę iednę która ma ná głowie łkorkę iáko miefzek/ [...] pułzczą do wody wwiązańą ná długiey nići BielKron 442v; tám ludźi widzieli s tám długimi wźymá/ iż im ramioná zákrywály BielKron 446, 75v, 286v, 295, 372v, 452 (15);*

Anguinus cucumis, Długi, Krziwy ogórek *Mącz* 10a; Longurius, Długa tycz albo tramá. *Mącz* 197b; Porca item in hortis, Liechá długa albo grubá/ ziemiá do fiania ziół nieco od ziemie podniosła/ defzczkami obita. *Mącz* 312d; Porrectus, Rościągniony/ Długi. Przewlekły. *Mącz* 351a, 28a, 76b, 176a, 293c, 455c (20); *SienLek* 47, 166v, 187; *RejAp* 180; *KwiatOpis* C3v; Iuż thám nic bot kowány y długye oštroggi *RejZwierc* [207]; Ty co chczesz czynić żołnierzu. Chociai w thym długim kolnierzu. *RejZwierc* [233]v, 58, [207], 221; á z weyśrodká [*Hannibal*] wywiodł lud/ ítawił ij ná długim czele *BielSpr* 40v, 20, 20v, 63 [2 r.], 65; *Strum* M4; *PaprPan* E2v; Káždy gołpodarz v domu íwego/ niech ma [...] hak ná długim drágu [*harpagonem hastili oblongo*]/ do rozrywánia domow. *ModrzBaz* 83v, 83v; *Oczko* 8; *Calag* 264a; Morze z téy ítrony/ morze y z drugiéy Strzedz będzie iego gránice długiey *KochPs* 105; *SkarŻyw* 151, 308; *MWilKHist* E4v; Stánęli ná págorku długimi vphcami *StryjKron* 702, 437; *CzechEp* 158; *KochFr* 79; *KochPhaen* 22; *WisznTr* 11; *KochSob* 64; *Calep* 149a, 219a [2 r.], 792b; Było w tym woysku białych Zorawiw niemáło/ Ktorem się drugich rządzić potrzebná rzecz zdáło. Wzorem brodaców długich/ ktorých moc ácz mnieyśza/ Ale zásię rádá ich we wśyftkim głownieyśza. *KmitaSpit* Bv; *CzahTr* L3; Kupę rożnych kámieni názbieráią: to wielkie/ to máłe/ to okrągłe/ to gránifte/ to długie *SkarKazSej* 676a; Poniżey Gniewá przy długim oštrowie Popłyniesz/ Kuchniá zowá go flifowie *KlonFlis* G3v; A tá z długim rąbeczkiem twoiác to ízwágrowa. *ZbylPrzyg* A2v; *SzarzRyt* D3.

W porównaniach (5): *Murm* 26; vicus, otvorziste a długye myasteczko iakoby vlicza *BartBydg* 170; A TO ziele [...] ma [...] kwiat biały á długi iakoby kocze ogony *FalZioł* I 113a, I 64a; Wężam by ty kielbáfy ták długiego zábił. *RejFig* Ee2v.

W charakterystycznych połączeniach: *barzo długi* (6), *bezlisz*; *długi* (-a, -e) *bicz*, *czoło* [w szyku bojowym] (3), *drag*, *łańcuch* (3), *mur*, *nić* (3), *pal*, *rura*, *rzemyk*, *sznura*, *trzcina*, *tycz* (2), *ufce*, *wał*, *żerdź* (*żerdka*) (2); [o częściach ciała] *długi* (-a, -e) *broda* (12), *cyce*, *kopyta* (2), *kosy* [= *warkocze*], *nogi* (5), *nos* (2), *ogon* (3), *palce* (2), *paznochty* (2), *ręka* (4), *rogi* (2), *szyja* (5), *uszy* (4), *trąba*, *wąsy*, *włosy* (19), *zęby*, *ządło*; [o roślinach] *długi* (-a, -e) *gałązki* (2), *korzeń* (3), *kwiat*, *list* (*liście*) (6), *pręt* (2); [o stroju] *długi* (-a, -e) *kitlica*, *kolnierz* (3), *kożuchy*, *odzienie* (2), *ostroggi*, *rąbeczek*, *rękawy*, *sajany*, *ogon* [= *tren*].

Przysłowia: po długiey nići kłębka będziem dochodzić *StryjKron* 66.

Byś miał ták długi rozum/ iákoć brodá wiśi/ Nie dałbyś sie ośzukác *RejZwierc* 122.

Apoštołowie/ fiedm líftow nápińáli/ [...] krotkie w słowiech/ ále długie w rozumiech *Leop* *B4v. bo v żon włoły długie á rozum krotki *BielKron* 318v; *BielSjem* 9.

Zwrot: »być długiego wzrostu« (1): *Scrofae laudantur longissimi status*, Swynie bywáją chwalone które íą długiego wzroftu. *Mącz* 417c.

Wyrażenia: »dobrze długi« = *dosyć długi* (1): Gdyżby tedy kto chciał wodki działać/ naprzod miey alembik z nosem dobrze długim *FalZioł* II 2d.

»nazbyt długi« = *za długi* (1): *Gladius longius* [*pro: longior*] iusto, Miecz názbýt długi. *Mącz* 179b.

»długi (po)rząd« = *longus ordo* *Mącz* [szyk 4 : 1] (5): *Mącz* 268a; Ieť też kto się rodzáiowi íwemu wielce dżiwuie/ Herbámi się popifuie/ á długi przyiációł porząd wylicza [*et seriem amicorum longam*

numeret]. *ModrzBaz* 56; *StryjKron* 742; *BielRozm* 30v; Wnet zátym wyźrzyłz Niełzáwę czerwóną/ Szpiklerzow długim rzędem obłádzóną *KlonFlis* Gv.

»długa procesyja« (1): Tu [w *Zakroczymiu*] bđdzielow wyźrzyłz długą procesyją *KlonFlis* F4.

»taki, tako długi« = *zbyt długi* (1 : 1): Y rychleyby [*liszka*] vćiekáłá/ By nie táko długi [*ogon*] miáłá. *BierEz* R2v; *ZbylPrzyg* A4v.

Szeregi: »długi a cienki« [szyk 4 : 2] (6): Vkleia ieft riba cienka á długa *FalZioł* IV 42b, I 37a; Ręka długa barzo á cienka [...] vkazuie człowieka chciwego ku rzeczám wyłszyz *GlabGad* P2, F3, O8v; *SienLek* 187.

»długi i (a nie) głębokí« (4): Ktory [*koń*] długíe kopytá y głębokíe miewa/ Táki przednie prętki y pewny bywa. *SienLek* 188, 187; *BielSpr* 64; ten S. wykopał fobie pieczary w ziemi długie y głębokíe w ktore lię krył ná pokoy *SkarŻyw* 35.

»krótki, (a, albo) długi« [szyk 3 : 2]: Iá niektorzy czo powiedaią: iż iako długo pępka vrznáwłzi zołtawi/ tak też ięzyk będzie v otroka krotki albo długi. *FalZioł* V 34v; *Leop* *B4v; *BielKron* 318v; Gánią też [*na dworzach*] zálię y vbior náłz dzifiefyzy/ powiedaiąc być krotki nie vćziwy/ á długi zuchwály. *GórnDworz* H7v; *BielSjem* 9.

»miąższy a długi« (1): Nogi miáłsze á długie [...] znamionuią człowieka mocznego *GlabGad* P7.

»(i) długi, (a, i, ale nie) szeroki« [szyk 10 : 4] (14): OSieł [...] vłzy ma długie á łzyrokíe *FalZioł* IV 4b, I 112b, 113a, d, IV 43b; Tak y v człowieka gdy będá paznochti nie łzyrokíe ale długie, á zakrzywíone ná konczách/ znamionuią drapieztwo *GlabGad* P3v, O8, P2; Aquitániká/ ieft miásto główné/ długie y łzerokíe. *BielKron* 281, 283v; *Mącz* 404c; Corpus tedy ma thy trzy rzeczy/ że ieft y długíe/ y łzerokíe/ y miążłzé. *GrzepGeom* Cv, Cv; *Calep* 857b.

»wielki, (a) długi« (3): Iiłthy ma [*dziewięsił*] iako trawa wielkie/ długie *FalZioł* I 64a; *BielKron* 283v; Taurus, Wielkie á długie podgórze w Altey rościąga lię *Mącz* 441c.

Wyrażenie przyimkowe: »w długą« (1):

~ *Zwrot*: »uderzyć w długą« = *uciec* (1): In fugam se conijcere, Vciec vderzić w długą. *Mącz* 162a. ~

Przen (6) :

W połączeniu szeregowym (1): ktoreyby [*miłosci Chrystusowej*] [...] nie zwał [...] miłostíą wyłoká y głęboká/ łzeroká y też długá [*Vulg Eph 3/18*] *CzechRozm* 58v.

Zwroty: »[być] języka długiego« = *być skłonnym do niedyskrecji* (1): pátrż tego łotrá [*Ezopà*] łzpetne⁸⁰ Iużci ięzyká długiego. *BierEz* B4v.

»długie uszy mieć« = *chętnie podsłuchiwać* (1): Wierz mi iż długie vłzy ludzie w tym miewaią/ A łłyżec to dáleko niech iáko chcá táia. *RejWiz* 41v.

»długie pasmo wić« = *długo mówić* (1): Krotko mowíac/ długie by páłmo tu wić trzebá Stárfzych y łwieźłzych ktorzy tą [*cnotą*] doięgli niebá. *RybGęśli* D4.

Wyrażenia: »długie prawne labirynty« (1): iż day to áby lię iuż też kiedyzkolwiek krętné y długie práwne lábirynty dekretém wykonały *PowodPr* 65.

»długie uszy« = *zdolność słyszenia wszystkiego* (1): Kto dał łwiętyz ták długie vłzy/ y ták ołtre oczy/ żeby mogli łłyżec próšby y widziec potreby náłze? *WujNT* 264.

α. O wzroście człowieka; wysoki; *procerus Mącz, Calep* (5) : Procerus, Wyfoki/ długowięzy/ Ná długich nogách *Mącz* 324a; *Calep* 851a.

Zwrot: »długim się stawać« = *rosnąć* (1): Longisco – Długim sie łtawam. *Calep* 612b.

Wyrażenie: »długi człowiek« (1): Caliga Maximini, proverbialiter, Długi człowiek/ Szmagły/ Nogay/ Długowięzy yáko niektórzi zową. *Mącz* 31d.

Przen (w comp) = *znaczniejszy, ważniejszy* (1) : Aliquando Minor significat Emineo, Wychodzę nád co/ Dłuższy álbo wyższy yełtem. *Mącz* 222a.

β. O twarzy; *podłużny, pociągły* (6) : Twarz krziua, długa á łucha, człowieka znamionuie ku wżemu dobremu leniwego *GlabGad* N2v, M7, N2, N4; Był [Kazimierz] wzroštu mkłego/ profty w obyczáioch/ mowy łzepietliwey/ łyfy ná głowie/ długiey twarzy á łuchey *BielKron* 397v, 387.

W charakterystycznym połączeniu: *twarz długa* (5).

γ. O linii (2) : Linea przewyżłza Punkt w tym/ że iełt długa. *GrzepGeom* Cv, Cv.

δ. O tekście (18) : *SeklWyzn* F4; Epistolam extendere, Liłt rołzerzić/ to yełt długi vczinić. *Mącz* 444d, 222d, 468d; ktorey [rzeczy] z długich y subtylnych łcriptow włáśnie wyrozumieć nie mogę. *CzechRozm* 205v; iáko y Kościół powłzechny/ Płalm łetny y ósmnałty/ dofyć długi ná cztery częłści rozdzielił *LatHar* 508; Ale choćby téż był dłuższy [Statut]/ tedy gdzie *methodus* iełt/ tám y długość nie bárzo wáđzić może. *SarnStat* *4.

W charakterystycznych połączeniach: *dosyć długi; długi (-e) księgi, list* (3), *skrypty*.

Wyrażenia: »długie pisanie« (3): Co sie dzyáło potym s tymi krolmi Alfyrifłkimi/ [...] długiegoby potrzebowáli piłánia *BielKron* 10v, 429v; bom iuz o tym wiele rozmáitego y długiego piłánia czyłt *CzechRozm* 205v.

»długie słowa« = *wiele słów* [szyk 6 : 1] (7): izem thak długimi łlowy niemogł wżytkiego wypifác *KrowObr* 205v; *BibRadz* I *2v; gdzie iednák w takim piłaniu *in Symbolis* nie iełth obyczáy długiey łie łlowy y wykłády báwić *SarnUzn* F8v; *CzechRozm* 126, 207v; *CzechEp* 21; *NiemObr* 143.

»tak długi« = *bardzo długi* (1): A záłię [teologowie] łámi przeciwo łobie/ tak wiele/ tak wielkich/ tak długich kłiąg piłzą *ReszPrz* 67.

Szeregi: »i krotki i długi« (1): Apołtołowie/ łiedm liłtow nápiłáli/ iáko krotkich thák y duchownych/ ácz zaráz y krotkie y długie *Leop* *B4v.

»wielki, długi« (1): *ReszPrz* 67 cf »tak długi«.

b. *Mający określony wymiar liniowy; longior ModrzBaz* [w tym: w comp (45)] (100) : iz iełt zwierzę w Indij [...] podobne ku łalzczorcze/ ale ma brzuch dłuższy. *FalZioł* IV 39d, I 55d, 64b, 71a, 142c, IV 11d, 43c; Czemu v niewiałt dłuższe włofi rołtą niżli v otrokow. *GlabGad* A7v; Włdamy téż miedzi ptaki iz im dłuższe paznochty albo krapcie miewiają tim thez drapieźnieyfy łą *GlabGad* P3v, A7, A7v [2 r.]; *MiechGlab* 63; ARtáxerxes [...] rzeczony Longimanus/ iz iednę rękę miał dłuższą niż drugą. *BielKron* 117; Narty łą boty drzewiáne/ nofy v nich iáko v łanek długie y w łtoczone *BielKron* 434; W Afryce Nilus/ten ná łwiećie nádlęższy iełth/ ále łzerłzy ná deń Gánges w Azyey *BielKron* 461, 36v, 465; Promineo id est porrigor, supermineo, Iełtem dálłzy/ Dłuższy/ wychodzę dáley niżli trzebá. *Mącz* 207b; Mus Alpinus, Zwierzátko [...] tak wielkie yáko dobry kot/ ále dłuższe bywa téż yedzono. *Mącz* 238b; rozumiéy żeć téż tak wiele kroć bęđzie dłużłza Linea c.a. niż Linea a.b.

GrzepGeom Ov; *KuczbKat* 390; *BielSpr* 24v; *Strum* B2v, B3v, H2v; tedyć záprawdę dłuźlzy vbior/ ábo do kolan fię ściągáiący/ ma być chwalon/ iáko wftydu á ifkromności [!] znák. *ModrzBaz* 51; *ROzrywkę* czyłtá małz do śwéy vrody/ Chybá do brzuchá trzebá dłuźlžéy brody. *PudłFr* 4.

W połączenia z bliższym określeniem miary (34):

~ *długi jako [co] (6):* Peczki ma długie iako żoładz. *FalZioł* III 20b, V 33, 38v; Winna máćicá tež w tym kráiu [...] thák wielká [...] groná długie iáko łokieć. *BielKron* 270; *SienLek* 61; káz nárzázác z Tárćic álbo z defzczek/ fztuk thák długich iáko tá fkrzyniá ná fzerz. *Strum* Kv.

długi (dłuższy) (na) [ile] (28): z Atym [!] krzyż wielki ij wielmi cięłłki nagotowali/na piętnáćie ftop długi *OpecŻyw* 135v; CZerta iefth riba białá [...] bywa dłuźlza niż na piądz *FalZioł* IV 43b, I 37d, 87c [3 r.], 94b, 114d, 145a; *HistAl* K8v; iż tá Archá byłá według proporcyye ciałá człowieczego/ ktore leżác iefť dziefięć kroc dłuźlze niż wyżłze/ á fześć kroc dłuźlze niż fzerłze. *BibRadz* I 4b marg, I 46a, *Ex* 28/16; *BielKron* 33; *Mącz* 193a, 294a; *SienLek* 171v; [*hakownice w łóżach na dwu kołkach*] fá trochę dłuźlze niżli na łokćiu *BielSpr* 69v, 30, 74v; *Strum* Q2v; *Bicubitalis* – Dwa łokcie długij. *Calep* 130b, 290a, 965b, 970a, 1061a; *PowodPr* 49. ~

W przeciwstawieniu: »krotki (a. krotszy) ... dłuższy« (3): Włóży pop ornat ná fię/ áż krotki przed fobą/ Ten rzekł/ ná wácku fie wzniósł/ bo dłuźlzy zá fobą. *RejFig* Cc8v; *Mącz* 27a; ále [*drugi kwadrat*] ftrony dwie náprzećiwko fobie ma dłuźlžé/ á dwie náprzećiwko fobie krótfzé. *GrzepGeom* D2.

W charakterystycznym połączeniu: trochę dłuższy.

Wyrażenia: »jako długi« (5): weźmi lafkę iáko długą chcełz/ pořtawže iá prořto: potym weźmi miárę ćieniu iéy *GrzepGeom* O4v, L4v, Pv, P3; záłóžže ón Fundament/ Przéćieřiami iáko długich potrebá. *Strum* L2v.

»długi (aż) do kostek (a. po kostki), piąt, ziemie« = *talaris Mącz, Calep; demissus ad talos Mącz, Cn* [szyk 5 : 2] (3 : 2 : 2): Ofobá vrodziwa/ pořtawá pocźćiwa/ Szátá długa do zyemię/ brodá piękna řiwa. *RejWiz* 185; *BielKron* 34; Praetexta, Sive praetexta toga, Nieyáki xtałť długi řzáty/ až do piąt, řzarłatem álbo purpurá obrámowáney w których rádni pánowie w Rzimie [...] chodźili *Mącz* 453d, 226a, 307c; *Calep* 1045b; [*u Turka*] vbiór zniewieřciály/ długi áż po kořtki *OrzJan* 19.

»długi jako palec, długi jako na dobrym palcu« (3 : 1): Też czopek moźełz k temu dobri vcźynić z korzenia Cwiklanego/ [...] tak długi y miąźlzy/ iako mały palecz v reki *FalZioł* V 38v, V 33; *SienLek* 61; thák długie końce [*knotów*] máią być iáko ná dobrym palcu. *BielSpr* 74v.

»długi aż do pasa« (1): Będzie iedná [*szata*] z długim kołnierzem áż do páłá/ to powiádáią iż ták czyłcie/ chłop ozdobny/ od wiátru fie záłłoni *RejZwierc* 58.

Szeregi: »długi (a. dłuższy) i (a) miąźszy« [szyk 2 : 2] (4): Też weźmi knot z bawełny/ miąźlzy y długi iako palecz *FalZioł* V 33, V 38v; [*Rangifer*] ma [...] nogi iáko v Ieleniá iedno mięřłłfe á dłuźłłfe *BielKron* 295; *SienLek* 61.

»(jako) długi (a. dłuższy) (tak) i (a, albo) szeroki (a. szerszy)« [szyk 8 : 2] (10): A TO ziele [...] liřty ma ze řpodku dłuźłłze y řzyrłze *FalZioł* I 64b, I 24a; *HistAl* K8v; *WyprKr* 98; *BibRadz* *Ex* 28/16; Plac kořćiołá ták řzyroki iefť iáko y długi *BielKron* 265; *Mącz* 193a, 294a; Ponieważ tedy iuź wiémy/ iáko długi/ iáko řzeroki Lan iefť/ nie trudno ij moźemy zmierzyć *GrzepGeom* L4v; *Strum* L3.

W przeni (3) :

W połączeniach szeregowych (3): Iákom ia ieft długi/ miáńńszy/ cięńki y wąłki: ták tełz Bog ieft długi/ miáńńszy/ cięńki/ y wąłki *KrowObr* 115; Czy ty małz wńzechmogącego náleść? wyńńszy ieft/ á niź niebo: [...] dłuńszy ieft/ á niź ziemiá: [...] głuńbzy ieft/ niź piekło: łzyńczy/ niź morze. *BiałKat* 73v.

a. *O tekście* (13) : Grekowie [...] rozdzieláią ie [*Paralipomenon*] ná dwoię/ ábowiem lię im zdáły dłuńsze niźli ine kńięgi Biblię *BibRadz* I 218v; *LatHar* 49; Bácsie iákim (*marg*) iáko długi. (—) wam lift piáł ręką moią. *WujNT* 665 *marg*, *przedm* 25 [2 r.].

Iron (1):

Przysłowie: Dłuńszy lift v Spártanow niź wáłze paćierze *Prot* C3v.

W przeciwstawieniu: »dłuńszy ... krótszy (a. krotko)« (4): á czćiby to co lię wyńńzey krotko powiedziáło dłuńszymi łowy było wypráwić potrzebá *BibRadz* I *4; *LatHar* 581, 740; Iedne [*Annotacje*] krotńze ná brzegu przy texcie: á drugie dłuńsze ná końcu *WujNT* *przedm* 23.

Wyrażenie: »dłuńsze słowa« = *więcej słów* [*szyk* 3 : 1] (4) : lecz gdyby nam tho dłuńszemi łowy wypráwować przyłzło/ ofobne kńięgi otymbychmy piáć mogli *BibRadz* I *4, *3v, *4; *CzechEp* 294.

c. *Zajmujący dużą przestrzeń, ciągnący się daleko we wszystkie strony; rozległy* (3) : Ninus nád rzeką Tygrys miáłto zbudował Niniwe/ nád ktore ná świećie dłuńńšego nie było. *BielKron* 268; á ktoby wćiec chćiał/ nie wnetby mógł wćiec zá grńnice/ dofyc ieft długa Polńká. *GórnRozm* E3v; ále z iego żiarnecká/ z ták máłego o łobie rozumienia/ wielkie drzewo y rodzaj Meńńyáłá Chryńtuńá wrońł/ y kroleństwo y páńńtwo podniońłe y dłuńgie. *SkarKaz* 83b.

W charakterystycznym połączeniu: *dosyć długi*.

d. *Będący w dużej odległości, oddalony, odległy* (1) : á ielli chćełz moźełz lie wdáć ku łronie puńnocney/ ále lie nie thułay po dłuńgich mieycách ziemie [*Sed non per longa spacia terrarum pertransire*] *HistAl* L3v.

e. *Określający pewien typ przedmiotu* (76) : Poyćie panu bogu [...] na trąbach dłuńgich [*in tubis ductilibus*] *WróbŻońł* 97/6; Skowáńńcie oycowńkie granati na płuńgi/ A z drugiego iuż dawno w kuchni rožen dłuńgi. *KochSat* A3; Phaselus, Długa łodzia/ nawa áłbo náład. *Mącz* 297b, 322d; tu przyplýnąwszy nawami dłuńgimi [*Kastor z Polidewkiem*] Nie chcą sie ukazowáć *KochMon* 27; nád Wilińńskim brzegiem w dłuńgie trąby támeńńni obywałe y potomńtwo Włońkie grawáło *StryjKron* 76, 160, 161, 265; *KmitaSpit* C5v.

W charakterystycznych połączeniach: *długi (-a) łodzias* (2), *nawa, rožen* (2), *trąby* (5).

Zestawienia: »dłuńgie jelito« = *jelito biodrowe* (1): Ileos, Dłuńgie yelito/ teź niemoc kłocie áłbo dárcie w żywocie. *Mącz* 165a.

geom. »kwadrat dłuńgi« = *prostokąt* [*szyk* 6 : 3] (9): Tákże teź Figurá/ któřam názwáł Kwádratem dłuńgim/ któřa ácz wńzytki czćtery káty ma prońté/ á wńzákże wńęńńza ieft ná dłuńgá á niź ná łzerzą. *GrzepGeom* Fv, D2, D2v, F4, G4 [2 r.], H2v (9).

a. *O broni i uzbrojeniu* (20) : [*Mordwa*] [...] chłopi czuyńni/ waleczńni/ łhrzelcy dobrzy/ łuki dłuńgie máią *BielKron* 430v, 315v, 336; Sarissa, Długa włoczńnia Mácedońńska. *Mącz* 368d; Do tych wozow záprzágáli konie zbrojne płoche/ przed kthoremi dáłeko tkwiáły dłuńgie y ońtre drzewcá/ o dwu grotách iáko widły. *BielSpr* 61v, 51v, 66; *StryjKron* 255, 742; Vmieyciełz lie łpráwowáć zwiedziáwńzy

ich [Moskwy] łztuki/ Száble/ długie bechtyry/ to ich zbroiá/ łuki. *BielSjem* 34, 38; *Calep* 924a; *FROX* ich glewią długą przelzył łżeści rázem/ Okrutnym y nieuleczonym żelázem. *KmitaSpit* C5v.

W przeciwstawieniu: »krotki ... długi« (1): Iufz lię ná oflep dárli ieden ná drugiego/ S krotką bronią niemierzył oręża długiego *StryjKron* 255.

W charakterystycznych połączeniach: długi (-a, -e) bechtyr, drzewce (drzewo) [= włócznia] (4), glewia, hakownica, łuk, miecz (2), oręże, rusznica, szabla, włócznia.

β. O stroju (41) :

Przysłowie: Non liberat podagram calceus, Proverb. Nie vczini głupiego doktorem długa łuknia/ ani czerwony bieryt. *Mącz* 31b.

Wyrażenia: »długi płaszcz« = *palla Murm*; *pallium Mącz* [szyk 4 : 2] (6): *Murm* 156; *Cyclas*, Pánienski płaszcz długi okrągły s długiem ogonem/ to yełt s ruchem/ ruchą włáśnie zowá. *Mącz* 76a; *Pallium*, Długi płaszcz/ łzátá Grecka. *Mącz* 273d, 273d [2 r.]; Ty lię miła wdowico pámiętay ták łtroić/ Długi płaszcz ná wierzch czarny kaź łobie vkroić *ZbylPrzyg* B3.

»suknia długa« = *tunica talaris Murm* [szyk 3 : 2] (5) : *Tunica talaris*. Długa łuknya *Murm* 152; *Chriftoff* zyemyanyn chodzi wołtrodomłkyey suknyey czarney dlugy spethliczamy czarnego yeduabyu *LibMal* 1547/128, 1545/94v, 1547/128; *Mącz* 31b.

»długa szata« = *stola, toga Mącz, Calep*; *longa a. promissa vestis Mącz* [szyk 19 : 8] (27): Iełli będziefz náłładował łprawiedliwości/ dołtániefz iey : á obłecefz iá iákoby łzátę długa [!] poćciwą [indues quasi poderem honoris] *Leop Eccli* 27/9; *BibRadz Ex* 28/4, *Lev* 8/7, *Eccli* 45/9; Maurowie teź łwoim obyczaiem łie nołzą w długich łzáciech. *BielKron* 453v, 261; *KwiatKsiąż* Qv; *Sinuosa vestis*, Szeroka długa rozwletła [!] łzátá. *Mącz* 395d, 131c, 144d, 227a, 420a, 456d [4 r.], 457a; *BudBib Sap* 18/24; *BudNT Apoc* 1/13; *Togula* — Mała łzata długa. *Calep* 1071b, 1008 [2 r.], 1071b [2 r.]; *WujNT Mar* 12/38, *Luc* 20/46, *Apoc* 1/13; Nuź dáley: wálze łzáty tákcie cudzoziemłkie/ Włofkie ábo Hiłzpániłkie/ y długie Fráncułkie. *ZbylPrzyg* A3.

Zestawienie: »boty długie« (2): *LibMal* 1544/86v; *Ocrea*, *Skorznie/ Bóty długie/ dicta quod crus tuetur. Mącz* 259a.

γ. O literach (2) :

Zestawienia: »długie j« (1): Niémáłz bowiem litery żadnéy, któraby bliżéy do i/ przyłtępowáłá/ iáko to/ y/ w Polłkim mówię: Wyiáwłzyby kto miáłto téy litery/ y/ vzywác chćiał długiego/ j/ coby teź nie názbýt od rzeczy. *JanNKar* F4v.

»długie sz« (1): O tym/ łz/ powiedziałem [...] żebym wolał áby łie tákże z punktem znáczyło, ták ș/ álbo więć ták ș/ ile máłé: długie zásię mogłoby połtárému zołtác ták ł/ álbo łz. *JanNKar* F3.

f. *emph.* W połączeniu z „jak, jako”: *cały, na całą długość* (3) : Zas niéwieź yako Swiat dlugy Dzywne ma Bog nanym łlugy. *RejKup* t6v; *Corruo*, Ná kupę rázem wpádam/ [...] Teź powalam łie yáko długi yełtem/ z nieobáczności. *Mącz* 361d; Wnet ferce wzyęły trzy Krolewłkie łlugi [o szachach]/ Połzły záłobą/ iáko był płác długi *KochSz* C.

2. O stosunku czasowym (950) :

a. *Oceniany jako długotrwały; longus Mącz, Calag, Calep; prolixus Mącz, Calag, Cn; diutinus, diuturnus Mącz, Calep, Cn; longinquus Mącz, Cn; praelongus Mącz; perlongus Calep; spatiosus Cn*

(910) : Orzeł w iednym leśie z lifzką/ Miefzkał iáko z towarzyfzką: A z długiego opcowánia/ Nie mieli w łobie wátpienia. *BierEz* H3; A zá moy mily fyngu [...] dlá twé męki byl mi dzień wielmi dlugi *OpecŻyw* 164, 13v, 42v, [192]; Czitrullus iefth trudnieifzi ku ftrawieniu/ á czini zimnice barzo długie *FalZioł* I 31d, 30a, 59b, III 2d, V 2, 83 (15); Powiadaia lekarze iż to [ziewanie] bywa z nieiakiey tefknoći, iáko z wliedzenia długiego *GlabGad* C2, K5, M5, N4, N6v, N7, P2v; *MiechGlab* *3v; *KlerWes* A; *RejPs* 189v; *RejRozpr* C; I bil dlvgy fpor [...] myedzi Borzoboathim Athimy zidi okolo thich wolow *LibLeg* 11/137v; *LudWieś* A4v; A było tam nie mało rozmow dofić długich *RejJóz* N4v; Zachowywa [Bóg] fwieczkie przełożone wczęfliwoći y długym panowaniu/ ktorzi bronia fłowa Bożego *SeklKat* H4v; *RejKup* Hv, cc5v, cc6v, Ee; *MurzHist* L3v, R3; *KromRozm II* a3; *GliczKsiqż* E4; *GroicPorz* x3v; *KrowObr* 186v; Wywodził to rozumem y rozwodem długim. *RejWiz* 1v, A8v, 8, 42, 43v, 78v, 104; *RejFig* B, Dd8; Tedy chodząc po onych ftronách/ nápominał ie długimi powieściámi [*multo sermone*] *BibRadz Act* 20/2, I 291a marg, *Ps* 33/13, 60/3; Brutus ráycá/ wczynił rzecz długą przed Senatem przeciw rzeczy pośłow *BielKron* 105; bo [Lodroni] był ftrapion niefpánim długim. *BielKron* 309v, 76v, 235v, 303, 358v, 436v (44); Diutinus Długo trwáyacy trwály/ dlugy *Mqcz* 91a; Rumpere silentium et vocem, Po długim milczeniu począc mówić. *Mqcz* 360c; Consequi et comparare sibi scientiam longo usu, Długim ćwiczeniem nábyć vmieyętnoći *Mqcz* 372c, 88b, 92c, 197a, 249d, 446c (21); *OrzQuin* Z4; *Prot* C3v; *SienLek* 3v, 12, 22, 133; A toć iefł ten máły czás iáko gi piłmá zowá/ ácz fie nam profto rozumieiacym bárzo dlugi widzi *RejAp* 62, 84 [2 r.], 110v, Dd2v; *GórnDworz* L5v, N8, O4v, O7, P5 (15); iż przy złościwey dułzy nie może być długie miefzkanie iego [*Ducha Pańskiego*] *RejPos* 114v, 261 [2 r.], 290v, 316, 320v, 343; *HistLan* D3v, F2v; *KuczbKat* 370; *RejZwierc* 38, 38v, 48, 76, 157 (9); z onego zależenia długiego zápomnieli fprow Rycerfkich *BielSpr* 3, 16v, 47; *WujJudConf* 210; *RejPosRozpr* [c2]; *RejPos* [21²], [41³]; *Strum* L; *BialKaz* D3 [2 r.], L4v, M; Ia zániechawfzy długiey ich proznomownoći/ ná troy to rozfádek iáko wiernego przypuřczám *CzechRozm* 25v, 57, 68v, 181, 205v [2 r.]; *Paprpán* Ef; *ModrzBaz* 15, 55v, 85v, 94v [2 r.] (9); á im dáley tym wiecey błędy roftá. A zwáfzaczá zá długim y ftárym bárzo zániechánim *SkarJedn* 341, 76, 138, 245, 269, 314; lecz kto w krygi żądzą Mogł wiać/ w długim befpieczęńftwie Dni fwych wżywie. *KochOdpr* C4v, B4v, C2; *Oczko* 11v, 27; *KochPs* 205; przyżegnánium páńfkim/ y onym długim kazánium y náuce po wieczery offtátniey fpytác miał Páná o onę trudną bárzo táiemnicę Troyce S *SkarŻyw* 384, 140, 153, 463, 508, 581 (22); *StryjKron* 41, 72, 421, 692, 777 (12); *CzechEp* 56, 148, 236, 267, 323 (13); *NiemObr* 141; PAwle rzecz pewna/ v twego fáfíádá Możefz długiego nie czekác obiádá. *KochFr* 7, 49, 120; *ReszList* 141; *WerGośc* 249; *KochPieś* 13; *ArtKanc* S16v; *BielRozm* 9; *KochWr* 28; *ActReg* 45, 68, 74; *Calep* 321b, 322a, 333a; *LatHar* 115, 126, 519, 551, 626 (10); *Phil* H2; A iefli czás/ fwoie Biegi dłuźfze ma/ ześ wźem dobrotliwy/ Swiádczyć to będę *GrabowSet* R4, E4v, K2 [2 r.]; iżeby zátym/ panowanié Wáfzéy Kró: M. [...] długie/ y fpokoyné bydź mogło. *OrzJan* 4; IVno/ porzuc fwóy gniéw dlugi *KochFrag* 26, 15; *WujNT* 26, *Act* 15/32, 20/2, *Iac* 5/10; Iż poftępek práwny w Státuće Mázoweckim opińány/ iuż ná dźiśieyfzé czáfy iefł dlugi. *SarnStat* 1149, 27, 45, 89, 513, 721 (11); *KmitaSpit* C6v; á nie baczym iż nie będą długie látá/ á ná wieczność nie będzie odpocznienia długiego *SkarKaz* 551b, 456a; *VotSzl* D4; *CiekPotr* 61; *SkarKazSej* 688a; *KlonWor* 26, 78; *SzarczRyt* B2v.

długi z czym (2): *Prot B*; CO fię wam widzi ten drugi? Xiężę nie bądź zemfzą długi. *KochFr* 49.

długi w czym (1): A ták/ nie chcąc ia/ áni mogąc być długi w fwey mowie/ [...] ták powiedam *GórnDworz Eev*.

W formułach życzeń (47): *LibLeg* 4/26, 7/8, 31, 8/133v, 10/144, 11/32a; Panom moim miłóciwim łzczęficia/ zdrowia y dńugego panowania W.K.M. życzy. Ian Seklucian. *SeklWyzn ktv*; *RejJóz* A2v, L7; *HistAlHUNG* A4; *MurzNTSekl* A2; *OrzRozm* Q4; *BibRadz* 2.Reg 16/16; *BielKron* 64, 331v, 332; *Mącz* 197a; *RejAp* Ggv; Pánie [!] Boże day we łzczęfściu ná czáfy dńuge. *KwiatOpis* C3, A2, A3, B3; *HistLan* E4v; *KuczbKat* a2; A ktemu niech będzie dńuga pámięć połpołu y s kfiáfzkámi W.W. ná fwiecie odmiennym. *RejZwierc* A2, A2v [3 r.], 97; *PaprPan* A3; *KochDryas* A2; *KochPs* 168; *ReszList* 187, 192; *PudłFr* 17, 29; *GrabowSet* A2v; *OrzJan* 51; *KochFragJan* 3; *KołakCathOkuń* A2v; Ku chwale Bożę/y dńugięmu królowániu/ Amen. *SarnStat* 3; Dayże im by ten nowy rok w ktory wftąpili/ Y potym dńuge látá wesoło trawili. *WitosłLut* A6v, A2v, A3v, A6; *CzahTr* Kv; *SkorWinsz* A3.

W charakterystycznych połączeniach: *barzo dńugi* (15), *dosyc* (6), *wielmi* (2); *długi (-a, -e) bitwa, boj, ciężkości, ćwiczenie, dyskurs, dysputacja, gadanie* (3), *gniew* (7), *kazanie* (5), *królowanie* (2), *męczeństwo (męka)* (4), *mieszkanie* (10), *milczenie* (2), *miłość, mowa* (10), *namowa* (11), *narracja, nauka* (3), *(nie)spanie* (4), *niewola, oracja, panowanie* (7), *post* (3), *potępienie, powiedanie, powieść* (5), *praca* (6), *prośba* (3), *przedmowa* (2), *rozmowa (rozmawianie)* (27), *rozprawa, rozwód [= wywód]* (2), *rzecz [= mowa]* (34), *stanie* (2), *szukanie, traktat* (5), *trudzenie, upominanie, (u)siedzenie* (3), *walka* (3), *warzenie, więzienie* (5), *wojna* (6), *wykład, wywod (wywodzenie)* (13), *(za)leżenie* (2), *zdrowie* (11), *żałoba, żal*.

Przysłowia: ktorego [przyrodzenia] rołkofzy kroćiuchne y fkryste fą/ [...] á boleści záfię gorzkie fą/ á dńuge *GórnRozm* A3.

Dńuga nádzieia/ rádość krotka *SzarzRyt* C4v.

Krótki wiek dńugięy nádzieie nie lubi. *KochPieś* 16.

Krotka rádofć dńuga szkoda *RejRozpr* H.

A krotką słodkość dńugą trołką pláci. *RybGęśli* C2.

Krotka rádofć á žal dńugi *RejRozpr* F2v.

Fraza: »poki świat dńugi« = *jak dńugo trwa świat* (1): Ty [anieli] iedno k fwey rołkofzy/ á ná fwe połfugi/ Raczył łobie zołtáwić Pan/ poki fwiát dńugi. *RejWiz* 148v.

Zwroty: »być dńugiego czasu« = *dńugo żyć* (1): Czći oycá twego y mátkę twoię [...] ábyć fię dobrze dźiało/ y ábyś był dńugiego czáfu ná ziemi [sis longaevus super terram]. *WujNT Eph* 6/3.

peryfr. »napisać w księgi dńugich pámięci« = *na zawsze zapamiętać* (1): Bo wten czás obroći fię miłóciwie pan náłz ku prozbie pokornych fwoich/ [...] ták iż fię to będzie godziło nápiśać w księgi dńugich pámięci [Scribantur haec in generatione altera Vulg Ps 101/19] *RejPs* 149.

»na dńugi czas odkłádać« = *odkłádać na daleką przyszłość* (2): Kto niema dobrej woli dáć/ náutz fię ná dńugi tás odkłádać. *March*³ V5; *LibLeg* 10/57.

»dńuge lata trwać« = *dńugo żyć* (1): Oni [źli ludzie] przeciwnęy fortuny nie znáią/ Y w dobręy síle dńuge látá trwáią *KochPs* 107.

peryfr. »nie wdawać się w długie słowa« = *nie tracić czasu na próżno* (1): A iż ftáteczna była białągłowá/ Nie wdawáká fię z gościem w długie fłowá. *KochFr* 23.

»długi(e) wiek(i) (wy)żyć, trwać; zażyć wieku długiego« [szyk *zmienny*] (3 : 1; 1): Tákże też czytamy o potomkách iego/ że też wiek długi trwáli ná tym świecie *WerGość* 262; *KołakCathOkuń* A2v; *KołakSzczęśl* Bv; Przetoż dobrych dni zażyć y wieku długiego/ Ktoby prágnął ná świecie fzcześcia prawdziwego. *KołakSzczęśl* B2v; *KlonKr* B3.

»na długie czasy (za)chować« [szyk *zmienny*] (7): Dayże cie pan Bog chował nam na długie czafzy *RejJóz* L7; *HistAlHUNG* A4; *KwiatOpis* A3, B3; *OrzRozm* Q4; *ReszList* 187, 192.

Wyrażenia: »długa choroba, niemoc« = *longinquus morbus* *Mącz*, *Cn*; *diuturnus morbus*, *longa a. pertinax valetudo* *Mącz* [szyk 14 : 3] (9 : 8): ZLe znamiona [...] iefthli chori ftraci chciwość iedzenia á zwálzcza w długich niemoczach. *FalZioł* V 13v, I 17b, IV 50b; *BibRadz Eccli* 10/10 [12]; *Confectus languore*, Znędzony długą niemocą. *Mącz* 114d, 197b, 231d, 474c; *SienLek* 22, 91v, 98v; *Liepśza* iefłt powiáda Eccliaftic śmierć [...] niżely chorobá długa. *BiałKaz* C; *Oczko* 34; *SkarŻyw* 374; y po długiey chorobie/ nie záraz chory iáko ieleń wyfkákuie. *LatHar* [249]; *WujNT* 323; *SiebRozmysł* E4.

»(przez, za) długą chwilę; po długiej chwili« [szyk 11 : 1] (11; 1): *OpecŻyw* 109v, 125, 138; *FalZioł* V 103; W oboźie názy w fprawie gotowey ftali długą chwilę niź fie potykáli. *BielKron* 422, 55, 381, 413, 451; Vt te tanto intervallo viderem. Abych cię po ták długiey chwili widział. *Mącz* 475a; *KochFr* 26; PEwieniem tego/ á nie [!] fie nie mylę/ Ze/ bądź zá długą/ bądź zá krótką chwilę/ [...] Będę iednák v brzegu *KochFrag* 13.

»długa ci(e)rpliwość« (3): o tym iuż wiele pífmá y iawney wiadomości mamy: wiedząc też pewnie o długiey círpliwości iego/ iż długo czeka vznania á náwrocenia nędzniká káždego. *RejPos* 335v; *CzechRozm* Av; Y polecáiąe fię Pánu Bogu [...] z ciálem fię wfobotę rozftał: á po zaplátę długiey cíerpliwości fwey pobieżał. *SkarŻyw* 473.

»długi czas« = *longum Calep*, *JanStat*; *diuturnitas Calep*; *longum a. tantum tempus* *JanStat* [szyk 21 : 10] (31): *PatKaz II* 68v; *KromRozm II* pv; *Diar* 36, 64, 92; *GroicPorz* f2v; *KrowObr* 78v [2 r.]; Y nie wyfzedł czás długi fyná mu powilá/ A iż włafny był iego/ mocno to twirdziłá. *RejFig* Ee3v; *Mącz* 10c; trzebá by mi ná tho długiego czáfu *GórnDworz* Y2v, L3v, Y8v; *RejZwierc* 81v; *WujJudConf* 38v; *CzechRozm* 85, 85v [3 r.]; *SkarJedn* 98; *KochWz* 139; *WisznTr* 22; *KochPam* 84; Ciáło fię chłubi młodościá/ fwą kráfá, y też czyrftwościá/ mam długi czás ku ftárości/ chcę iefzcze świátá vżyć *ArtKanc* S3v; *Calep* 322a, 612a; *WujNT* 195; *SarnStat* 42, 518, 659, 689.

»czas długi, długie (są) czasy (moje)« [o *życiu człowieka*] = *longitudinem dierum* *PolAnt* (3 : 2): długie li iefłcze fą czafy moje *RejPs* 181v; *BibRadz Prov* 3/2; Czás krotki á długi. Czáfy náfze iáko płyną/ A iáko mgłá z wiatrem giną *RejZwierc* 232v, B3v, 233.

»długiego czasu« = *ad longa tempora* *JanStat* (1): y tákowa dań długiego czáfu nie była włożoná/ ále tylko dla wfpokoienia morzá w ten czás/ gdy Królowa [...] wiodłá woynę. *SarnStat* 1121.

»do długiego czasu« [szyk 1 : 1] (2): *SienLek* a4; By go był Sánnior miał czáfu potrzebnego/ Byłby Cefárzem w Rzymie do czáfu długiego. *PaprPan* Y2.

»długi (a. dłuższy) czas (a. długie czasy)« = *długo*; *tantum tempus* *PolAnt*; *diu* *Calep*; *ampliori tempore*, *multum tempus* *Vulg* [szyk 42 : 16] (58): nyenaláfzla [*Hanna*] pana fwego y oczekauala go

długy czałz *PatKaz II* 63, 46, 50, 54v, 59 [2 r.], 74, 83v; *FalZioł V* 94; *LubPs* ff3; *RejWiz* 131; *LeszczRzecz A2, A5v, A6v*; *BielKron* 16v, 165v; *Mącz* 334b, 369a; *GórnDworz Mv, Bb2v*; *RejPos* 200, 291v; *MycPrz I C*; *BudNT Ioann* 14/9; A iż służy tym kráiom iuż czas bárzo długi/ Godzyen lepszey nagrody zá łwe cne poługi. *PaprPan* D2, O2, Ffv; *Oczko* 27; *SkarŻyw* 294, 310, 593; *StryjKron* 497, 557, 562, 652, 657; *CzechEp* 55; *KochFr* 64; *KochSz A2v*; *KochPieś* 26; *KochSob* 65; *PudłFr* 17; *PaprUp* A3; *Calep* 335a; *Phil H2*; To chce/ żebych v bogów co mu vprosiłá/ A dłuźszy czas w vpadku po świećie chodziłá. *GórnTroas* 32; *GrabowSet* D2; *WujNT Ioann* 5/6, *Act* 18/20; *SarnStat* 168; *WitosłLut A2v*; *PowodPr* 38; *GosłCast* 18; *SkarKazSej* 659b; *KlonWor* 16, 17, 24, 40.

»długi czas [przed czym]« = dawno (2): a tako długi czałz przeth począczyem tey myley panⁿy y narodenyem byly figury y proroczthwa o yey myłofłczy przyłczyu, o począczyu ytełz yey narodenyu *PatKaz II* 59, 56v.

»na długie czasy (a. na długi czas)« = (na) długo; *ad longinquum PolAnt*; *in alienissimum tempus, in multa secula, longum Mącz*; *dierum plurium, diu, in longum tempus Modrz*; *prolixius JanStat* [szyk 45 : 7] (52): *LibLeg* 7/8, 31, 8/133v, 10/114, 11/32, 64v; á ftáram łie o to ábych ftrzegł ná długi czas [...] świętych náuk twoich. *RejPs* 178v, 71v; *RejJóz A2v, F6v*; *MurzNTSekl A2*; *BibRadz I 7c marg, 2.Reg* 16/16, *1.Par* 17/17; przeto lepiej ieft łwemu zdrowiu porádzić/ á wzyąc przymierze ná czas długi álbo wieczná przyiaźń *BielKron* 58, 64, 301, 331v; *Mącz* 29a, 197a [2 r.], 275c, 377d, 462a; *KwiatOpis A2, C3*; *BudBib Eccli* 24/38; *PaprPan A3*; *ModrzBaz* 33v, 75, 77, 120v, 138v; *KochDryas A2*; *CzechEp* [416]; *PudłFr* 29; *Phil P*; *GrabowSet A2v*; *SarnStat* 145, 932; *WitosłLut A3v*; *SkorWinsz A2v*; *ZbylPrzyg B4. Cf Zwroty*.

»przez długi czas (a. przez długie czasy)« = długo; *longo tempore Vulg, Modrz*; *diebus tantis, in longiturnis diebus, in multitudine temporis, multo tempore, tanto tempore, tot temporibus Vulg*; *longo intervallo Mącz*; *multis diebus PolAnt*; *diu multumque Modrz*; *per tantum tempus JanStat* [szyk 121 : 4] (125): *OpecŻyw* 167, 78v, 86, 96, 140, [162]v, 177v; płakał łyná łwego przez długi tzałł *HistJóz A2v*; *FalZioł I* 70c, IV 6c, V 5v; *BielŻyw* 115, 160; *March³ Xv*; *RejKup d6*; *RejKupSekl a5*; *HistAl F7*; *HistAlHung A3v*; *KromRozm I N3*; *MurzHist C2v, I2*; że tész ani kacérze/ ktorych było za ich czałow dołyć/ zmieli się przez długie czały o tę vltawę pańłką pokuśłć *MurzNT* 126; *KromRozm III G4, L4v*; *Diar* 38, 65; Włzákże co przez długi czas wchodźł w obyczay/ to zá winę niebywa poczytano *GroicPorz cv*; *KrowObr* 1v, 215v, 233; *Leop Deut* 1/46, 2/1, *Ios* 11/18, 24/7, *4.Esdr* 11/10, *UstPraw G, G4* [2 r.], G4v, H4; *BibRadz Ps* 89/15, I 451b *marg*, *4.Esdr* 6/28, *Bar* 4/34 [2 r.], 5/2; *BielKron* 67, 202v, 232, 319v, 415 (13); *Mącz* 338c, 475a [3 r.]; *LeovPrzep C, D4v*; *GórnDworz D4, M8v, Y2v, Z5, Aa8*; *HistRzym* 4v, 33, 43v, 79v, 108; *RejPos* 330; *BiałKat* 21; *RejZwierc* 45; *BielSpr C, 60v*; *WujJud A8v, 73*; *RejPosRozpr c2v*; *BudBib 1.Par* 7/22, *4.Esdr* 11/40, *Iudith* 5/14; *MycPrz II A4v*; *BiałKaz M4v*; *CzechRozm Av, 72*; *ModrzBaz* 8v, 17; O iáko to było miłe á lube pocałowanie/ y pokoju danie bráćiey przez ták długi czas niezgodnych. *SkarJedn* 293, 150, 348; *SkarŻyw* 179, 184, 508; *CzechEp* 140, 141, 357; *NiemObr* 7, 55, 130, 137, 164, 165; *ReszList* 184; *WerGośł* 257; *ArtKanc L, P6*; *PaprUp B*; *ActReg* 28; *WujNT przedm* 9, *Ioann* 14/9, s. 693; *SarnStat* 689, 1200; *SiebRozmyśł E4*; *PowodPr* 4; *SkarKaz* 38a, 550a, b; *VotSzl A4v*; Więc y powie drugi A niektorzy wytrwáią mękę przez czas długi. *KlonWor* 38.

»w długi czas« = *pożno* (1): przedię Mátkę fwoię dzieci w ták długi czás poznály. *SkarJedn* 326.

»w długi czas« = *długo* (1): Czekayże y ty według żądania moiego/ Z błogofławieńftwá kwitni w długi czás Páńfkiego. *SkorWinsz* A3.

»za długi czas (a. za długie czasy)« = *długo, nieprędko; longo tempore Vulg; in longum, longis temporum intervallis Modrz* [szyk 14 : 1] (15): *FalZioł* II 2d; *RejPs* 103v, 164; Gdyż fie fługom twym kámienie iego vpodobály/ Ktore były w fpuftofzeniu zá długi czás zoftály. *LubPs* X3v; *Leop Deut* 17/20; *BielKron* 224v; themu fadzelowi nieday fye goić zá długi czás *SienLek* 130, 126v; *LeovPrzep* D3; *BielSpr* 39; Czeńtokroć w máluckiey [!] chwili giną te rzeczy/ ktore zá długi czás/ y wielkimi pracámi były nábyte y otrzymané. *ModrzBaz* 57, 84v; *Oczko* 7; *GostGosp* 12; *GostGospSieb* +2.

»za długim czasem« = *nakładem długiego czasu* (2) : bedzie muiał wielkim ftarániem/ y zá długim czáfem dochodzić thego *GórnDworz* D4; *GórnRozm* I.

»po długim czasie« = *longo interiectu, longo intervallo interiecto Mącz; post dies multos PolAnt; post tantum temporis Vulg* (9): á wżákże po długim czáfie tho fie wypełni cos rzekłá *HistAl* A3; *BielKron* 82; *Mącz* 162d; *KuczbKat* 410; *BudBib Ez* 38/7 [8]; *SkarŻyw* 260, 543; *WujNT Hebr* 4/7; Ali po długim czáfie Cintius Złotwłofy [!] Krzyknął śmiáło/ wefele podniofł pod niebiofy. *SapEpit* A2v.

»długi dzień« (1): Soles longi, Długie dni *Mącz* 398c.

»na długie dni« = *na wiele dni* (1): Boiażń Páńfka rofkofzuie ferce/ y dáie rádość y wefele ná długie dni y látá. *KołakSzczęśl* B4.

peryfr. »długie (będą) dni« = *długie życie* (2): Ták iż w długich dnyoch chowafz tu krolá náffego *LubPs* O6; kthory nienawidzi łákomftwá/ długie będą dni iego [*longi fient dies eius*] *Leop Prov* 28/16.

»dobrze długi« = *bardzo długi* (1): Czekawfzy [*pan*] chłopcá dobrze długá chwilę/ Ták żeby drugi wízedł był y miłę *KochFr* 26.

»długie doświadczenie« (3): *GórnDworz* H5; *ModrzBaz* 65; Nie tylo myślenim/ ále działánim y [...] długim doświadczenim roście y nábywa fie mądrość do rządow ludzkich. *SkarKazSej* 663a.

»długa droga, peregrynacyja« (6 : 1): Teraz/ ácz mię ftrapił długimi drógámi/ [...] Przedię kniemu wołam: Nie bierz mię człowieká Smutnégo/ mój pánie/ w połowicy wieká. *KochPs* 152; *SkarŻyw* 27, 167 [2 r.], 196; *LatHar* 196; Z Długich w dálekie kráie peregrinácyi [...] Iego Mości Páná Andrzeia Krotofkiego *RybWit* [A2]v.

»długie godziny« = *wiele godzin* (1): A tu przykłádem fwoim gdy fie [*Jezu Chryst*] fam modli/ [...] y ták długie godziny ná modlitwę obiera: wielce iá nam záleca. *SkarKaz* 608a.

»długie lata« = *przeciąg czasu obejmujący wiele lat* (4): Wízytko próżność tego fwiátá/ Wízytko fkáżá długie látá. *RejZwierc* 236; *KochFrag* 21; Zá czáfem wízytko wíętfzá dofkonáłość fwoię bierze/ á długie látá otwarzáią iákim kto ieft. *SkarKaz* 549b, 549b.

»długie lata« [*w tym: na długie lata* (2)] = *wiele lat* [szyk 4 : 1] (5): *KochPs* 107; *KołakSzczęśl* B4; Niech tym ták zacnym ofobom ten rok y látá Długie da potym w fzczeńściu mieć v fwiátá. *WitosłLut* A6, A6v; Dufzo moiá/ mafz wiele dobrego ná długie látá/ odpoczyway: iedz/ piy/ vżyway. *SkarKaz* 551b.

»długie lata« = *długie życie; vitarum annos et dierum longitudo PolAnt* (2): Czart wylicza Dobrodzeyftwa za ktore Bjfkup Panu powinien był [...] Liata długie/ Rozum/ Zdrowie Iako tego

vził to wie *RejKup* bb5v; Abowiem długie czáfy y látá żywotá thwoiego/ y pokoy przyniofá tobie. *BibRadz Prov* 3/2.

»długie modlitwy (a. modlenie), paciorki« [szyk 15 : 3] (17 : 1): Wianek koronky y drugie Mawialem paczyorky długie. *RejKup* g5; *KromRozm I* A4; Lecż gdy zákázuie [Ociec] wielomowności/ nietylko żeby miał odrzucáć ono długie modlenie [...] ále też nas przykłádem swoim kniemu vpomina y wiedzie *KuczbKat* 370; *SkarŻyw* 486, 536; *CzechEp* 65; *NiemObr* 115; ktorey [pokory] y Sálomon nie zániechał przy poświęcániu Kościelnym/ długá y gorącą modlitwę czyniácy *LatHar* +10v, 2, 123, 191; *WujNT* 26, *Matth* 23/14, s. 94 *marg*, 98, *Mar* 12/40, s. 201.

»długa nadzieja« = *oczekiwanie* (3): Godnym daway Vrżedy záras gdy wákuiá/ Bo ty długie nadzieie fercá ludziem pfuiá. *Prot* D3v; *KochPieś* 16; *SzarzRyt* C4v.

»nazbyt długi« = *za długi* (2): Krol rzecze: poštoy brácie/ wroc mi pirwey drugie/ Bo zda mi sie że to iuz zártý názbyt długye. *RejFig* A3; Nie chcęc fię tu vprzykrzyć názbyt długá mowá. *Prot* A2v.

»długa noc« [szyk 2 : 1] (3): Ano skaczá pláflzá drugie Nie wadzá im noci długie *RejJóz* C8v; *GórnDworz* T2; Zimie mařz čás ná długiey nocy. *RejZwierc* Aaa2v.

»długie noce« = *całe noce* (1): w pracy fá [o szlachcie] niecierpliwi: ná kořtkách y kuflu długie nocy trawiá [*longas consumunt noctes*] *ModrzBaz* 42v.

»długie (o)czeka(wa)nie« = *longanimitas* *PolAnt* (8): W thym Pieniu [...] profi prorok o przyřzcie na fwiat fyna boże⁸⁰/ mieniácz iz nie mogł być pociefzon dla długiego czekania *WróbŻółt* aa2v, 76/3, s. aa3; *Leop* 4.*Esdr* 7/64; bychmy to przed fię wzyáć chcieli/ iz iáko iest długie oczekawánie iego/ tákże bezpochybnie bywa długo nie odmienioná pomřtá iego. *RejPos* 197v, 74; *BudNT* 2.*Petr* 3/15; *WujNT* 634 *marg*.

»długa (-ie) odwłoka, wleczenie« (2 : 1): Y iáko dziwno rozřfáffował [Pan] dobrotliwofci swoie pořtanowiwrly záwřdy přetki czas miłofierdziu swemu/ á długá odwłokę czyniáć gniewowi swemu *RejPs* 150v; *BielKron* 255; *Productio coenae*, Długie wleczenie wieczery. *Mącz* 96d.

»długa pamięć, pamiątka« (4 : 1): *RejPs* 149; á v nog iego nápiřáli odpowiedzi/ áby ták długa pámiátká byřá. *HistAl* A2v; *RejZwierc* A2, A2v; á té rzeczy ktoré ku pożytkowi [...] bywáia/ potrzebiá długiej pámiéci *SarnStat* 1210.

»potomstwo długie« (1): imię twoie ná potomřtvo długie od narodu do narodu [*dziatki*] odniořá *WerKaz* 288.

»długie (prze)trwanie« (2): *FalZioł* V 4; Do Chryřtuřá y prawdy iego poznánia wiele pomaga čás y długie przetrwánie. *SkarKaz* 549b.

»długi (-e, -a) rozmyřł, rozmyřłanie, namyřł, deliberacyja« [szyk 9 : 1] (4 : 4: 1 : 1): KJM tak długim deliberacyjam in causa religionis folgował czas niemařy *Diar* 56; *BielKron* 196v, 229v; Nie twoiá to rzecř/ brácie Seymowe vchwáły [!]. Gánić: widzę że długim rozmyřłem fię řtařy. *Prot* C4v; *HistLan* F2v; *SkarŻyw* 283; *CzechEp* 52; Ex-tempore – Ex-improviso et impraemeditáte. — Bez odkłádu, bez długiego rozmislianiá, *Calep* 397a; *LatHar* 663; tám zá długim namyřłem, iedné [řłowa] ářpirátiámi, drugie áccentámi [...] znáczyřli *JanNKar* C3.

»długie řłowa« = *wiele řłow*; *sermo multus* *PolAnt*; *prolixa verba* *Cn* [szyk 9 : 3] (12): *Diar* 39, 51; *LubPs* ff2; *Leop Ps* 146 *arg*; *RejZwierc* 34; *BibRadz Eccli* 22/14, *Act* 15/32; *Spissum verbum*, Długie

słowo/ pełna go gębá, *Mącz* 409b; *RejPos* 213v *marg*; *BudBib* 2.*Mach* 12/25; Philozophia y mądrość świecka/ máiąc rzeczy nizkie/ mále y niepewne/ łowy długimi y wydworknymi nágradza/ y wdátną fię czyni. *SkarKaz* 122a; Te łowá długie czynił Apollo *Ipániály SapEpit* A3v.

»tak, tako długi« = *bardzo długi* (85 : 1): *OpecŻyw* 96, [162]v, 177v; *PatKaz* II 54v, 59; *FalZiol* V 4, 94; *RejJóz* N4v; *HistAl* A2v; *MurzHist* C2v, I2; *KromRozm* II pv; Na óstathek [*Staszek Chylik*] powyedzył yłz tho nyepotrzebne pitanye thak dluęie bo kradł bełz lyczby daly nyłz od roku *LibMal* 1553/173; *Diar* 38, 56, 64, 65, 106; *KrowObr* 1v, 205v; *Leop* 4.*Esdr* 11/40; *UstPraw* G, G4 [2 r.], G4v, H4; *LeszczRzecz* A2, A6v; *OrzRozm* K3v; *BibRadz* Ps 90/15, 4.*Esdr* 6/28; Y ftáneło łońce z mieliacem cáły dzyeń/ nigdy nie był áni przed tym áni potym thák długi dzyeń. *BielKron* 47v, 123; *Mącz* 251b, 260a, 475a; *SienLek* a3; *LeovPrzep* C; *HistRzym* 43v; *RejPos* 74; *WujJud* A8v, 73; *BudBib* 4.*Esdr* 11/40; *MycPrz* II A4v; *BudNT* *Ioann* 14/9; *CzechRozm* Av, 126; *SkarJedn* 150, 293, 326, 348; przeto téz po obiednié siedzenié nie bywa thák dłuęie *Oczko* 28; *SkarŻyw* 27, 369, 599; *StryjKron* 462; *CzechEp* 55, 140, 141, 183, 324, 325; *KlonŻal* A2; *KochWz* 139; *ReszList* 184; *KochPieś* 26; *ArtKanc* L; *ActReg* 28; Nie žal mu że był łkaran ták długim niewczáfem. *GórnTroas* 9; *WujNT* *przedm* 9, s. 323, *Ioan* 14/9, *Hebr* 4/7; *SarnStat* 695, 689 [2 r.]; *SiebRozmyśl* E4; *PowodPr* 42, 82, 83; *SkarKaz* 38, 550 [2 r.], 608; *GosłCast* 55; *SkarKazSej* 659b.

praw. »długie używanie, pożywanie« [*w tym: (za) długim używaniem (a. pożywaniem) (3), przez długie pożywanie (1)*] (2 : 3): Zá długim vżywánim wełzło w obyczay *GroicPorz* v2v; *Mącz* 510d; *Vsucapio* — Przez długie poziwanię łobie przywłazczam. *Calep* 1145b, 1145b, 1146a.

»długi(e) wiek(i)« = *długi czas* [*szyk 2 : 1*] (3): *SkarJedn* 383; Iego vprzéyméy dobroci Wiek nadłuzłzy nie okroci. *KochPs* 172; Pierwłza domu łtárożytność/ bo ták długie wieki/ Niemáłym znákem przeciw wam łá Bołkiey opieki. *KlonŻal* A2.

»(na, przez) długi(e) wiek(i)« = (*na*) *długo* [*szyk 7 : 4*] (11): *Vitam extendere in Nestoreos annos*, Przedłuzyc żywotá ná długie wieki. *Mącz* 444d; *KlonKr* B, B3; *SkarŻyw* 599; potomkowie ich po nich długi wiek káždy ná fwoim vdziale łpokoynie pánowáli *StryjKron* 115; *CzechEp* 324, 325; *WerGość* 262; *KołakCathOkuń* A2v; *KołakSzczęśł* Bv; A ná tóz mi to wyłzły mé [*mamki*] wierné poługi? Od mléká podawánia/ áz przez ten wiek długi? *GosłCast* 63.

»długi (a. dłuęszy) wiek« = *długie życie; longa aetas* *Cn* [*szyk 12 : 5*] (17): *MiechGlab* 62; Záłtárzáły w dluęiem wieku/ ále więcey w złości *KochZuz* A4v; *BielKron* 268v [2 r.]; *KwiatKsiąż* C2; *KochPs* 168; [*ludzie*] dluęowieczni byli. ále potopem P. Bog [...] zdrowia ludziom łkrocił/ y długi wiek odiał *SkarŻyw* 271, 484; *KochEpit* A4; *WisznTr* 32; Miáre w pićiu/ iedzeniu: z tąd długi wiek mamy *BielSjem* 2; *PudłFr* 40; Zaž fię má žalostíá/ do wieku dłuęszego/ Chcełz ćiefzyć/ wzgárdziwłzy łzy łercá moiego? *GrabowSet* Cv, A3; *KochFrag* 51; *KołakSzczęśł* B2v; *CzahTr* Kv.

»nasienie długich wiekow« (1): Adam niebiefki [...] łpráwiony iefł z niewiáłty [...] áby był oycem wiekow/ á iżby ogládał nafienie długich wiekow trwáiące [*Vulg semen longaeuum* *Is* 53/10; *nasienie dluęowieczne* *WujBib*] *CzechRozm* 155v.

»długa (-ie) zabaw(k)a, zabawienie [= *zajmowanie się*]« [*szyk 6 : 1*] (6 : 1): Ktore rzeczy gdyby kto obaczáł á rozbirał/ nyetrzebá dluęyego zábáwyenya/ áni dowodow. *KromRozm* I L8; Wiele ich rozgromiáły y vspiły siłá/ O czym piłác zabáwá dluęaby tu byłá. *PaprPan* A4; *CzechRozm* 178;

StryjKron 462; A co fię rzeczy trzećiey z łtrony nas dotycze/ y tu długiey zabávki nie trzebá *CzechEp* [394], 278; *Paprup* B2v.

»długie (za)chowanie« [szyk 4 : 3] (7): [o *chlebie*] łuchołć iełt przyczyna zachowania długiego *GlabGad* G6v; Vetustatem ferre, dicuntur vina quaedam, Winá które fię godzą ná długie chowanie *Mącz* 497d, 43b, 63a, 365a; Mięło na długie chowanie iáko przypráwić *SienLek* S3; *GostGosp* 98.

»długi zwyczaj« [w tym: (za) *długim* (rzeczy) *zwyczajem* (5), *przez* *długi* *zwyczaj* (3)] = *longa consuetudo* *JanStat* (9): Morskie prace rzekomo ciężkie Długi zwyczaj czyni lekkie *BierRozm* 4; Zá długim zwyczajem przyłzło iż then Sąd zowá wyłozonym *GroicPorz* 1, a2; *RejPosWstaw* [41²]v; *Oczko* A3; Bo łmyłł/ prze długie zwyczaj/ okrutności Pełen/ złofny pánuie *GrabowSet* L; *OrzJan* 125; *SarnStat* 901, 903.

»długi (-e) żywot, życie« = *longa vita* *Mącz*, *Calag*; *longinqua vita* *Mącz*; *longaevitas* *Calag*; *vivacitas* *Calep*; *longinquum aevum* *Cn* [szyk 36 : 4] (30 : 10): Wiedz fię być łmierielnego [!] przeto nie pokładay sobie żywota długiego *BielŻyw* 20; *GlabGad* O2v, O5v, P2; *MiechGlab* 62; *RejRozpr* K3v; *RejWiz* 84, Cc8; *Leop Sap* 3/17, 4/16; *BibRadz* I 3c marg; *BielKron* 332 [2 r.]; Abowiem [...] łtare ludzie dla tego mędrłzými łádzieny być/ [...] iż przez długie życie [...] wiele rzeczy dołwiatczeli *KwiatKsiąż* H4, M4v [2 r.]; *Mącz* 197b, 338d, 456c; *HistLan* E4v; *KuczbKat* 215; *RejZwierc* 32, 59, 136v, 157v, 159v; *WujJud* 79v; *BudBib* 2.Par 1/11; Długi żywot dáć. Dare vitam longaevam. *Calag* 323b, 323a; *KochPs* 47, 54; bo coby po długim żywocie/ Iełliby go w nędzy wiełć przyłzło y w kłopoćie? *KochEpit* A4; *ActReg* 29, 156; *Calep* 1132a; *KochFragJan* 3; *KołakSzczęł* B4v; *PowodPr* 58; *GostCast* 55.

peryfr. »bogini długiego żywota« = *Carna* (1): *Carna* sive *Cardinea* [...] Bogini długiego żywota. *Mącz* 39a.

Szeregi: »długi, (a, i) ciężki« [szyk 3 : 3] (6): *Infirmus ex gravi et diuturno morbo*, Ciężką á długą chorobą zemdlony/ powąłłony. *Mącz* 231d, 451b; *CzechRozm* 165; *SkarŻyw* 167; A sítáło fię to z ciężkich y długich wiatrow *StryjKron* 26; *LatHar* 584.

»długi, (a, i) częłty« (3): pytają nas [*bracia naszy*] o to, czemu za tak długim a częłtem czasu trawieniem na sejmiech nie znają żadnej odmiany k lepszemu *DiarDop* 106; *StryjKron* 245; *ReszList* 148.

»długi a daleki« (1): Iednego czáfu z długich á dálekich walek Tátárlkich/ nie było ich domá przez dziełieć lat *BielKron* 297v.

»dawny a długi« [szyk 2 : 1] (3): *Longinquis bellis obrui*, Dáwnemi á długiemy walkámi obciáżeni. *Mącz* 197b, 510d; *SkarJedn* 150.

»długi i gęłty [= częłty]« (1): bo potym zá niewdzięcznością/ łprawiedliwie tego [*Pan*] odłtępuie/ ktory ták długim y gęłtym vpominánim y náłchnieniem iego wzgárdził. *SkarŻyw* 369.

»gorzki a długi« (1): *GórnRozm* A3 cf *Przysłowia*.

»(nie) krotki, (a, albo *itp.*) długi« [szyk 10 : 5] (15): Z przyiacioły krotkie rzeczy łprawowác mamy ale przyiacielłtwo długie. *BielŻyw* 107; *RejRozpr* F2v, H; yż mu fię ten czas niekrotki ale barzo długi zdał. *KwiatKsiąż* M4v; *RejZwierc* B3v, 136v, 232v; nie idzie tu o łpiewanie Alleluiey [...] áni o dłułzłze áłbo krotłzłe połty *SkarJedn* 348; *SkarŻyw* 260; *GórnRozm* A3; *GrabowSet* E2v; *KochFrag*

13; *RybGęśli* C2; A ná tey drodze nie máłz pewnego czáfu/ iáko długo ná niey być. Iednemu krotka/ drugiemu długa. *SkarKaz* 422b; *SzarzRyt* C4v.

»długi a (i) szczęśliwy (a. szczęsny)« [szyk 2 : 2] (4): *BielKron* 332; Profząc iego S. Miłóci/ iżeby W. Wielmożności [...] ná długie á łzczęśliwe w dobrym zdrowiu czáły záchować raczył. *KwiatOpis* A3; *RejZwierc* A2v; *KochFragJan* 3.

»długi a (i) (przy)trudny« [szyk 2 : 2] (4): *BibRadz* I *5; Telam ordiri proverbialiter, Przędę nałnować połtáwić/ to yeft/ záczać co trudnego y długiego. *Mącz* 442b; *SkarJedn* 270; podobnom cię [czytelniku] tą długą á trochę przytrudniejszyą lekcya íprácował. *SkarŻyw* 261.

»długi, (i) wieczny« [szyk 2 : 1] (3): *SkarŻyw* 279; Mále y krotkie było ćierpienie náłze/ á wefele długie y wieczne. *SkarKaz* 639a; *ZbylPrzyg* B4.

»wielki a (i, albo) długi« [szyk 5 : 3] (8): Z głódu też wielkiego albo długiego/ odchod fie przydawa *FalZioł* V 30v, 32; *BielKron* 48; ktore [modlenie] z wielkiej y długiej chuci ferdeczney pochodzi *KuczbKat* 370; *SkarŻyw* 402; *CzechEp* 183; *LatHar* 250; *SkarKaz* 383a.

Wyrażenia przyimkowe: »na dłudze« = *na dlugi czas* (1): Bożec rácz błogółłáwić/ zá tę chęć ná dłudze. *PaxLiz* D4.

»w długą« (9):

Zwroty: »iść (a. pojąć itp.), zaciągnąć się w długą« = *przewlekać się, przedłużać się; in longum exire* Cn [szyk zmienny] (7 : 1): áz chudziná po kilku niedziel/ widząc że tá rzecz wdługą idzie/ á popráwy kęs ieden nie znáć/ pocźnie fie włkarzác *GórnDworz* R7v; *Oczko* 31; *CzechEp* 273; wdługą to zaciągnąć się moze *ActReg* 149, 113; *OrzJan* 66; Inłzych ięzyków nie włpominam, boby w długą ízło. *JanNKar* Dv; *CiekPotr* 58.

»w długą [kogo] zawieść« = *wciągnąć w dłuższą rozmowę* (1): Odpowiedział pan Wapowłki W długą mie tho W. M. záwieść chcelz: włzákoż/ áby fie w.m. nie zdáło/ iż dla tego wftáię/ że mi fie odpowiedác niechce/ thák tho powiem. *GórnDworz* Hh3v.

Przen (3) :

Wyrażenia: »długie kazanie« = *dłuższa sprawa* (1): A włfytkos każełs czifł Pauie [!] Aleć to [rejestra] dłuqe Kázanie *RejKup* aa3v.

»długa letanija [= *wyliczanie*]« (2): y poczynáiąc od Enochá áz do Oniáłzá [...] długą letanią powážnemi słowy wychwála wyłokie cnoty ich y dáry Bołkie wnich. *SkarŻyw* A4v; *CzechEp* 139.

a. *O iloczasię głósek* (1) : Prosodia, Latine accentus, Przinocenie přetkie álbo długie wedle potrzeb filab. *Mącz* 259d.

b. *Trwający pewien przeciąg czasu; longus* *Mącz*; *diuturnus* *Modrz* [w tym: *comp* (24), *sup* (1)] (30) : *FalZioł* I 59b; W rzeczy łączney ku oładzeniu nie trzeba wieikiego [!] mowienia/ ale w rzeczy trudney dłułsza pilność á myłlenie zależy. *BielŻyw* 141; *Diar* 30; Bo gdzie pomierny á nadobny żywoth/ y dłułsze zdrowie/ y dłułsze bogáctwo *RejZwierc* 114v, 156; Lecż y ono záifte niema być ćierpiano/ żeby bieśiády ábo hoynieyfe ábo dłułsze niżli przyłtoi były ípráwowáne [vel *ultra legitimum tempus producantur*] *ModrzBaz* 36, 22; *SkarJedn* 223 [idem] Ax; *Oczko* 29; *SkarŻyw* 147.

W połączeniu z bliższym określeniem czasu trwania (7): *Horarius*. [...] Einer stund lang. Yedna godzyna długa *Murm* 14; *BartBydg* 70; *Leop* 4.*Esdr* 12/15; ktory imienie dzyerżąc nie pláćilby długo

ná raty ták dłuęie iżby 4 látá wyfzły *UstPraw* G4; Novendium, Novem dierum spatium [...] Ger. Neun tag lang [...] Pol. Novendium – dziewiec dni dłuęi. *Calep* 704b.

~ *dłuęi jako co* (1): Novendium, Przes dziewięć/ Ták dłuęi čás yáko dziewięć dni. *Mącz* 251b.

dłuęszy nad co (1): Nie więcey będzie nád čás dnia przefzłego wczorá/ Nie dłuęzły nád godzinę zefzłego wieczorá. *GrabowSet* E. ~

W przeciwstawieniach: »krotko, mały ... (na)dłuęsza« (2): Więc ná mały čás chcecie byđ rządzonymi á ná dłuęszy čás rządu niechcecie? *GórnRozm* K; ktora [*Matka Boża*] ná infzych mieścách Ewángeliey ś. krotko/ [...] w dziekowaníu Pánu Bogu nadłuęzła ieft *LatHar* 67.

W charakterystycznych połączeniach: *dłuęsze (-a) mieszkanie, rzecz, zdrowie*.

Wyrażenia: »dłuęi (a. dłuęszy) czas« [szyk 1 : 1] (2): *Mącz* 251b; áby Przemysłkié Roki wolniéy były łádzoné/ y čás miály dłuęszy ku łádzaniu tych Roków Przeworfkich náznáczamy/ to ieft we trzy niedziele od Aktu Roków Przemysłkich. *SarnStat* 730.

»na dłuęszy czas« = *na dłuęej* (1): *GórnRozm* K; cf »mały... dłuęszy«.

»przez dłuęszy czas« = *dłuęej* (1): Bo wtory gdy pocźnie krolowác ten będzie trzymał ie przez dłuęfzi čás niźli ktory ze dwunaście [*ipse tenebit amplius tempusprae duodecim*] *Leop* 4.*Esdr* 12/15.

»dłuęszy dzień« (1): A wždybyś dármo nie liczył zegáru/ y zdaćiby śie ydłuęzły dzień/ y dłuęzły żywot/ niźli w onym obrzydłym próżnowáníu twoim. *RejZwierc* 160v.

»jako dłuęi« (1): *Ea quam longa est nocte*, Ty nocey yáko długa yeft. *Mącz* 337d.

»dłuęszy wiek« (3): *RejZwierc* 48; A oná (by był bóg chciał) dłuęszym wiekiem swoim Siłá poćiech przymnożyć mogła oczom moim. *KochTr* 6; ALEXANDER, Brát iego/ by wieku dłuęzłego/ Iścieby Alexándrá przefzedł był wielkiego. *KlonKr* A4.

»dłuęszy żywot« (3): Są też niekthorzy co [...] nárzekáią/ iż inym źwirzétom y ptakom dłuęsze miefzkánie ná fwiecie y dłuęzły żywot dáło/ niźli temu fláchetnemu źwirzéciu co ie człowiekiem zowá. *RejZwierc* 156, 158, 160v.

c. *O przedłużonym trwaniu jakiegoś stanu rzeczy; longior Vulg, Modrz [w comp a. sup] (10)*: łákomy Bárwierz mogąc rychło vleczyć ránę/ gnoi iá/ áby zá dłuęszym leczeniem/ wiefzłá zaplátę wzięł. *GroicPorz* ev; *Leop Prov* 28/2; Bo y rozmowá náfzá Przemysłka potrzebowálá bylá dłuęzłego gadánia *OrzList* gv; *BibRadz* I *4v; *ModrzBaz* 81; myfłił [sędzia] iákoby im naprzykrzeyfzý y nadłuęzłá śmierć zádał. *SkarŻyw* 207.

W charakterystycznych połączeniach: *dłuęsze (-a) gadanie, ganieńie, leczenie, rzecz*.

Wyrażenia: »dłuęsza (-e) pamięć (a. pamiętanie)« [*w tym: dla dłuęszej pamięci* (1), *ku dłuęszemu pamiętaniu* (1)] (3): czo była [*Maryja*] wpamyącz wlozyla to rofzbyerala ku dłuęszemu pamyątanyu *PatKaz III* 147; Prawdác ieft iż ná on čás mogłá być u káżdego dłuęfzła pámięć *RejZwierc* 100, A2.

»dłuęsza przewłoka« (1): ále czem dłuęzley iemu od woyny przewłoki popuńczáią [*sed quo longiores feriae illi a bello conceduntur*]/ tym gotowfzy y potężnieyfzy ná woynę będzie. *ModrzBaz* 103.

3. Zestawienia w funkcji nazw botanicznych (25) :

»dłuęi kokornak« = *Aristolochia Clematitis* L. (.Rost) [szyk 2 : 1] (3): okráęły kokornak wiefczfzych ieft požitkow w lekarfstawach, niźli dłuęi *FalZioł* I 10c; Dłuęi kokornak *Aristolochia longa* *SienLek* 233, Xxx2.

»długi pie(p)rz« = *Piper Chaba Bl. (Rost)* [szyk 7 : 7] (14): Czarny pierłz ma moc rośpądziącą naprzod/ potym trawiącą/ Ale Pierłz biały y długi nietak dobrze trawi. *FalZioł* III 11a, I 149a, III 11c, V 77, 83, 110 (8); Długi pierz ślą kráiny Same/ Benzui/ Zan/ zá Kálekutem. *BielKron* 455, 268v, 444v, 454v; *SienLek* 141v, 171.

»rast długi« = *Corydalis tuberosa D.C. (Rost)* (1): weźmi Ráftu długiego korzonek/ á oškrob ij chędogo/ pomáżyłz go olekiem bobkowym/ potym thám [do macice] wetkni. *SienLek* 109.

»smolnik długi« = *Aristolochia Clematitis L (Rost)* [szyk 5 : 2] (7): Też śmolnik długi ieft znamienite lekarstwo na członki wktorich panuie kurcz *FalZioł* I 10b, I 9d, 10a [2 r.], c [2 r.], b.

4. *n-loc* (5) : yakom yą nye zajął pyący wyeprow sthada robotliwego mykolaya potczaszy zdlugyey *ZapWar* 1513 nr 2109.

Zestawienia: »Długa ulica« (2): Item wkrakowye Czapką na długi Vliczi vkradl *LibMal* 1547/127; *ZapKościar* 1584/49v.

»Długie Pole« (2): O Dzieięćcinach ról płónnych v Długięgopolá y Czorfłyná ku Myślimicóm. *SarnStat* 188, 188.

5. *n-pers* (2) :

Zestawienia: »Bieniasz Długi« (4): ktholi łobolye Byenyałchewy dlugiemu spoznanya pobrall *LibMal* 1553/178.

»Filip Długi« (1): takiełz miał [oszust] dwánaście Apoštołow/ ktorym takowe imioná były włafne. Piotr Kátánáyki/ Ian s Kástelle/ Filip długi/ Bráth Bárbárus *KrowObr* 145.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (11) : Ligurio, Długi/ Obsoletum. *Mącz* 197b; Praelongus, Názbyt długi/Wielki *Mącz* 197b; Plurimus, Superlativus a multus, Bárzo wiele/ długi *Mącz* 307b; Spissus etiam, Leniwy/ długi. *Mącz* 409b, 186c, 318c, 203a; *Calag* 322b, 564b; *Calep* 612a, 784b.

Synonimy: 1. **a. b.** duży, rozciągly, rozciągniony, wielki; **a. α.** długosz, długowieży, wysoki; **β.** podługowaty; **c.** rozległy; **d.** oddalony, odległy; 2. długotrwały, przewlekły, rozwlekły, trwały, wieczny, wielki; 3. *zest.*: »długi kokornak«, »smolnik długi«: *aristologija*.

Cf **DŁUGOCIERPLIWOŚĆ**, **DŁUGOCZEKANIE**, **DŁUGOCZELUSTY**, **[DŁUGOCZEŚNY]**, **DŁUGOLETNI**, **DŁUGOMOWNOŚĆ**, **DŁUGOMOWNY**, **[DŁUGOMYŚLNOŚĆ]**, **DŁUGOMYŚLNY**, **DŁUGONOGI**, **DŁUGONOŚNY**, **DŁUGORĘKI**, **[DŁUGOSZYI]**, **[DŁUGOSZYJAWY]**, **DŁUGOŚWIATNOŚĆ**, **DŁUGOTRWAŁY**, **DŁUGOUCH**, **[DŁUGOUCHATY]**, **DŁUGOWIECZNOŚĆ**, **DŁUGOWIECZNY**, **[DŁUGOWIEKI]**, **DŁUGOWIELI**, **DŁUGOWIELKI**, **DŁUGOWIĘZITOŚĆ**, **DŁUGOWIĘZY**, **DŁUGOWIĘŻNY**, **DŁUGOWŁOS**, **DŁUGOŻYW**, **[DŁUGOŻYWNÓŚĆ]**, **DŁUGOŻYWOTNY**, **NIEDŁUGI**

KCh